

HLADANIE OBSAHU SVOJEJ DOBY, JEJ VÝZNAMU A PODSTATY

Ing. arch. Andrea-Anna Babiak

ART DECO

Auden: "Sedím v jednom z těch pajzlů
 Na Dvaapadesáté ulici
 Bez jistot a ve strachu
 Slibné naděje se vytracejí
 Z padlého a hanebného desetiletí:

Vlny hněvu a strachu
 Krouží nad veselými
 A potemnělými krajinami zeměkoule,
 Požírají naše soukromí,
 Nepopsatelný pach smrti
 Vane zářijovou nocí."

Je jeden z kontroverzných - odlišných štýlov, dostatočne pružný, aby držal krok s daným obdobím (medzi dvoma svetovými vojnama) štýl designu a dekorácie. Názov pochádza z názvu výstavy Exposition des Arts Décoratifs et Industriels, Paríž 1925. Bezprostredne vychádza zo secesného (Art Nouveau) štýlu z konca 19. storočia, proti ktorému nutne reaguje. Spája ich inšpirácia k prírode (Art Nouveau, rastlinné motívy). Art Deco hľadá inšpiráciu v zvieracích motívoch a v kráse ženských tvarov. Základný rozdiel spočíva v tom že Art Deco modeluje svoju výzdobu abstraktným designom, zvýraznenou farebnosťou a s dynamikou čiar splývajúcich v jemný oblúk. Art Deco bol sloh ktorý sa dostał do umenia alebo remesla. Objekty boli vyrábané z drahých materiálov, pre masovú spotrebú znova kopírované v lacnejšom vyhotovení. V každom detaile bolo cítiť zmysluplnú jednoduchosť a cieľ napĺňovať svojho užívateľa pocitom jasného, uvoľneného a čistého blahobytu.

ART DECO AKO SLOH

Art Deco bol prvým skutočným slohom 20. storočia v medzinárodnom meradle. Bol to posledný totálny sloh. Bol to sloh, ktorý nostalgicky hovoril o historizme s prvkami súčasnej doby. Art Deco je vo svojej podstate sloh aplikovaný v úžitkovom umení, hoci väčšina jeho zdrojov pochádza z architektúry, sochárstva a maľby. Základom bol sklon k abstrakcii,

takže tvar, farebnosť, čiara a objem sa stali dôležitými prvkami - odhalit' umelcové pocity a vnímavosť. Architektúra dodala k tomu navyše funkčnosť objektu.

Dekoratívne umenie smeruje od čistého a funkčného, cez jednoduchú a čistú dekoráciu až k rýdzemu ornamentu. Preto nemôžeme hovoriť o jednom Art Deco.

ZAČIATKY

- Reakcia na sloh Art Nouveau v dielach Hoffmana, Olbricha, Mosera vo forme jednoduchého prvku (Hoffmannov Palais Stoclet v Belgicku) zdôrazňuje zmysel pre detail).

- Na prelome storočia Američan Frank Lloyd Wright - jeho návrhy a realizácie značne predbehli dobu a nosia znaky Art Deco (Avery Coonley Playhouse v Chicagu).

- Jeden zo základných vplyvov bola aj reakcia na primitívne, nedotknuté a prírodné umenie. Všetko mimoeurópske bolo zrazu cenné. Malíari ako Gogh a Whistler hľadali najprv inšpiráciu v japonských drevorytoch. Derain a Picasso reagovali na africké umenie a Matisse sa inšpiroval Marokom.

- Ďalším inšpiračným prvkom bolo mexické, egyptské umenie, umenie juhoamerických a severoamerických indiánov. Nábytok Pierra Legraina je inšpirovaný egyptským a africkým umením a charakterizuje ho ľažkopádnosť, surovosť a pevnosť.

- Určitý vplyv (najmä v Paríži) mal aj ruský balet, vedený umelcami Svengalim a Sergejom Ďagilevovom - jeho scénografia a kostýmy spájali orientálne so západným, avantgardným a primitívnym, bohatosť uplatnenia sýtych farieb, vlnité prudké krvky odevu a závesov padajú cez jednoduché ale predsa evokatívne pozadie, interiér je zdobený leopardími kožami a abstraktným nábytkom s oživenými tanecnicami v orientálnych kostýnoch.

- Inšpirácia v motívoch strojov ako jeden z charakteristických prvkov modernej doby. Znamenoalo to využitie nových materiálov, najmä plastických hmôt, chrómu a pod.

Art Deco sa naučilo a učilo verejnosť odvážnemu designu, pokiaľ mali byť farby jasné,

museli oslňovať', pokiaľ čiary boli čisté, museli byť pevné a strohé. Preto je jedna z najcennejších kvalít jeho hravosť, jeho zmysel pre humor, jeho zvyk vytrhnúť niečo z kontextu a vložiť to do iných súvislostí. Art Deco má zásluhu aj na najnevkusnejších gýchoch (ohromné detaily sa stávajú malými domácimi detailami - tisíce sadrových hlavičiek väčšinou vo forme karikatúr - grotesiek, alebo stoličky od Pierra Legraina inšpirované africkým umením nám skôr pripomínajú náhrdelník alebo náramok).

Hoci Art Deco sa najviac prejavil v drobnej architektúre (keramika, nábytok, plagáty, vstupy do jednotlivých objektov, napr. sklenený vchod do hotela Strand Palace Hotel), známe sú aj tzv. veľké zákazky, kde sa naplno prejavil duch daného slohu (Exposition des Arts Décoratifs et Industriels – pavilón Au Bon Marché mal rovné plochy stien vyzdobené abstraktnými prvkami a okná z olovnatého skla, transoceánska francúzska lod' Normandie, Victoria and Albert Museum v Londýne, malé predmestské kiná obklopujúce srdce Londýna, Chrysler building a pod.).

TVORBA NÁBYTKU V CELKU A V DETALE (základné charakteristiky)

V designe nábytku Art Deco existovali dva odlišné prúdy. Na jednej strane boli to rané experimenty ktoré dnes uznávame ako moderný nábytok s priekopníckym použitím nového materiálu (plastické hmota a technológia spracovania kovu), ktorý viedol k hromadnej výrobe, a na druhej strane kvalitné remeslo so svojím známym predstaviteľom E. J. Ruhlmannom.

Okrem Ruhlmanna aj Sue et Mare, Jean Dunand a ostatní snažili sa zachovať hodnoty renesancie nábytku vo výbere toho najlepšieho, v citlivosti porozumenia a v jeho aktualizácii. Materiály ktoré používali, boli úmerné ich zručnostiam. Ohromné francúzske impérium (najmä obdobie Ludovíta XVI) bolo ich inšpiračným zdrojom: eben, perlet', slonovina, orechové drevo, striebro, zlato), ako aj samotné iné rôznorodé technológie – orientálne techniky ako chinoiserie a laky.

Master of Art Deco – Ruhlmann svoje skrine z palisandrového dreva zdobí ebenom a slonovinou. Znázornenie kvetín na čelnej strane pripomína Art Nouveau, ktoré je vyvážené strohými črtami váz v ktorých sa dané kvety nachádzajú. Známa je aj Ruhlmannova geometrická intarzia na priečeli skrine. Duch Art Deco vystupuje do popredia v detailoch hrán.

Slonovinové klávesy vryté do ebenu na hornej strane pripomínajú antickú dekoráciu alebo dokonca piano. Hrany skrine sú ukončené slonovinou. Zadné nohy sú dvojnásobne hrubšie ako predné, sú štvorcového prierezu, zatiaľ čo predné nohy sa mierne zužujú a sú šesťuholníkové. Na nich Ruhlmann znázorňuje svoje tvorivé nápady v podobe dekoratívneho ornamentu, ktorý nesúvisí s funkčnosťou skrine. Sú to jednoduché podpery obložené slonovinou. Je to klasický tvar dotiahnutý k dokonalosti. Priamo vypovedá o nutnosti dodržiavať etiku materiálu.

Ako inšpiračný prvok africkým umením môžeme uviesť pohovku "Zebra" od Legraina, ktorej design charakterizuje hrubosť, nemotornosť, nepohodlnosť.

Ked' sledujeme nábytok Art Deco k jeho ďalšiemu extrému, nachádzame tvorbu Franka Lloyda Wrighta, Hoffmanna, Rietvelda a školy Bauhaus. Silné hnute proti ornamentu s cieľom vytvoriť funkčný nábytok je výsledkom potreby nových foriem. Designéri ako Eliel Saarinen, Alvar Aalto, Donald Deskey posunuli tvorbu nábytku "racionálnejším" smerom, čo taktiež zanechalo svoje stopy pri tvorbe slohu Art Deco.

POUŽITIE RÔZNORODÝCH MATERIÁLOV V CELKU A V DETALE (základné charakteristiky)

KOV – najviac sa používal hliník, ocel a chróm. Sklo a lesklé kovy sa dopĺňali na vzájom: sú lesklé, anonymné a priesvitné. Absencia farebnosti tvorí jeden zo základných charakteristík kovu v Art Deco. Na rozdiel od Art Nouveau, Art Deco používalo zvieracie motívy. Známa je aj takmer úplná chudoba designu kovových častí budov. Remeselníci sa stali takmer zbytoční. Asi najznámejší z nich je Edgar Brandt ktorý navrhoval krbové mreže, kryty radiátorov a ostatné predmety každodennej potreby. Pracoval aj na monumen-tálnom schodisku pre interiéry známych lodí Paris, Ile de France a Normandie. Spolupracoval aj s expertom na sklo Antoineom Dau-mem. Výsledkom ich spolupráce sú známe stolné lampy vysokej elegancie. V spolupráci s Henrim Faviereom vytvoril vonkajšie výzdoby ohniska, ktoré charakterizuje rastlinné motívy a jemné točité krivky.

Boj medzi znovuoživením, tradičným francúzskym prístupom k práci s kovom a na druhej strane modernistickými tendenciami bol krátkodobý. Začal a skončil sa slohom Art Deco,

ktorému sa za krátku chvíľu podarilo obsiahnuť dva protikladné poly.

KERAMIKA – sa najčastejšie používala pri designe predmetov pre domácnosť. Novodobé čajové šálky mohli byť štvorcového, oválneho, kužeľovitého alebo hocijakého iného tvaru. Najznámejšia, najvyhľadávanejšia a najindividualnejšia designérka tej doby je Clarice Cliffová. Jej najvyhľadávanejšimi designy boli z okruhu menom "Bizarre". Charakterizovala ich rôznorodá farebnosť a abstrakcia. Boli často založené na kvetinových motívoch a krajinkách.

Keramické figúrky boli charakteristické hladkosťou a lesklosťou, zdôrazňovali nádherné a zmysluplné krivky designu Art Deco.

V porevolučnom Rusku umelci Tatlin, Malevič, Suetin sa zapojili do tvorbe úžitkového designu. Futuristické vázy, ktoré vzrušovali a vyzerali tak revolučne, by sa dali porovnať so sochami Bocciona alebo s Picassoovými sochami. Malevič navrhol čajovú šálku ktorá bola rozštiepená, takže praktický bola nepoužiteľná. Umelci svoje výrobky hodnotili nielen z estetického hľadiska ale aj z hľadiska politického. Mnohé symboly a motívy ktoré boli súčasťou designu, našepkávali že pokrok môžeme dosiahnuť jedine tvrdou prácou a pevnou vôľou. Boli to zidealizované nosiče propagandy. Design sa meral svojou popularitou.

SKLO – sa nepoužívalo len ako úžitkové umenie, ale aj na šperky, dokonca bolo dôležitou súčasťou celých architektonických projektov. Napr. Edgar Brandt vytvoril brány a dvere tak, že vyplňoval priestor objektu čírym sklom. Taktiež navrhoval stropné osvetlenie a svietniky spolu s R. Laliquom, ktorý bol zvlášť významný nielen preto, že dosiahol takmer vrchol v tvorbe miniatúrnych sklenených dekoračných váz a sošiek, ale v roku 1920 začal navrhovať aj sklenený nábytok.

Znovuoživením techniky pâte de verre a pâte de cristal priviedlo umenie skla späť ku skulptúre. Metódy umožňujú studenú sklenú kompozíciu farbiť a modelovať ako plastickú hmotu. Priekopníci tejto techniky boli: Gabriel Argy – Roureau, Alméric Walter a François – Emile Décormont.

LUXUSNÉ MATERIÁLY – sa používali na tvorbu okrasných predmetov a ozdôb. Najtypickejším predstaviteľmi luxusných predmetov boli miniatúrne sochy tzv. "Chryselephantine".

Termín pochádza z gréckeho slova - socha, ktorá bola vyrobená zo zlata a slonoviny. V Art Deco okrem týchto možností použitia materiálu sú i ďalšie ako lak, striebro a bronz. Najznámejší designer tohto druhu je Ferdinand Preiss.

MAL'BA

Maľba v slohu Art Deco v presvedčivom zmysle vlastne nikdy neexistovala. Hoci je možné hovoriť o kubizme, surrealizme a expresionizme ako o súvislých smeroch. Historici, ktorí skúmajú umenie medzi dvoma svetovými vojnami hovoria o najvyššej hodnote prác v dielach Picasso, Matisse a surrealistov. Matissov záujem o exotické témy, ktoré vyplývajú z jeho návštevy Maroka odrážajú vtedajšie chcenie inšpirovať sa v mimoeurópskych kultúrach. Matissov vycibrený zmysel pre dekoráciu mu znova vštiepil intenzívne moderné pôsobenie. Snáď najtypickejšou predstaviteľkou slohu Art Deco je Tamara de Lempická. Portréty žien znázorňuje v podobe krikľavých, prišerných a erotických štúdií. Ďalšie známe mená sú: Jean Dupase (nástenné maľby), Kees wan Dongena (portréty), Raoul Dufy (jeho neskoré práce), Pablo Picasso (klasicke akty) a Piet Mondrian (s jeho presne definovanou geometriou).

Abstraktné umenie, ktoré poskytovalo designérom značné výhody, samo o sebe nebolo slohom Art Deco nijak obohatené. Na obrazech slohu Art Deco nebolo miesta pre abstrakciu, hoci existujú aj výnimky z tohto pravidla.

MÓDA

Mala minimálny vplyv na sloh Art Deco, ale vo výrate sledovania rýchlosťi zmien bola výnimočná. Najznámejší designéri boli Coco Chanel, Nina Ricci, Paquin a iní.

POUŽITÁ LITERATÚRA: 1. Arie van de Lemme: Art Deco, SVOJTKA a VAŠUT, Praha 1997 2. Florence Camard: Ruhlmann, Master of Art Deco, Thames and Hudson, London 1984 3. Pavel Bouška: Výtvarné dílo v architektonické a urbanistickej tvorbě ČVUT, Praha 1990 4. J. E. Koula: Pozrám sa na architektúru, Vydatelstvo Slovenského fondu výtvarných umení, Bratislava 1965 5. Václav Šustr: Nauka o architektonických tvarech, Šolc a Šimáček, Praha 1927 6. Charles Jenks: Moderni pokreti u architekturi, IRO gradjeinska knjiga, Beograd 1990 7. Heinrich Kloc: Umetnost u XX veku, Svetovi, Novi Sad 1995 8. Thomas Arthur Strange: French Interiors, Furniture, Decoration, McCorquodale, London 9. H. W. Janson: History of art, Henry N. Abrams: Inc., New York 1986 10. Encyklopédie The art book, SVOJTKA a VAŠUT, Praha 1996